

ЛЕКСИЧНІ ТРУДНОЩІ ЮРИДИЧНОГО ПЕРЕКЛАДУ (НА МАТЕРІАЛІ ПЕРЕКЛАДУ АКТИВ ЄС УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ)

Європейська інтеграція України породжує потребу в перекладі актив ЄС українською мовою. Сьогодні на сайті Верховної Ради України можна знайти переклад низки актив ЄС. У 2023 році Кабінет Міністрів України затвердив новий порядок здійснення перекладу на українську мову актив ЄС [3]. Також відбувається пошук дослідницького інтересу до питань перекладу актив ЄС, про що свідчить видання у 2024 році двомовного посібника із перекладу актив права ЄС українською мовою [1]. Цією проблематикою займалася низка українських дослідників, зокрема Д. Касяненко, Л. Логінова, Е. Палійчук, Л. Поліщук, Т. Пушкар, Л. Чулінда, Л. Ярова й ін. Тож ця галузь перекладу потребує всестороннього дослідження та теоретичного осмислення різних її аспектів. У цій розвідці увагу зосереджено на лексичному аспекті перекладу актив ЄС. Емпіричним матеріалом для дослідження слугував український переклад [4]. Регламенту 2019/515 [6], опублікований на офіційному сайті Верховної Ради України.

У контексті юридичного перекладу українські перекладознавчі дослідження здебільшого зосереджують свою увагу на перекладі термінології. Так, Г. Дуднік і Д. Оришич до певної міри слушно зазначають, що саме термінологія є ядром юридичної лексики, який викликає особливі труднощі під час перекладу, і саме її найчастіше мають на увазі під юридичною лексикою [2, с. 56]. Разом з тим дослідники згадують і думки в першу чергу іноземних мовознавців, котрі вказують на те, що це занадто вузьке розуміння лексичного складу юридичного дискурсу, що охоплює специфічні тексти, якими послуговуються спеціалісти у сфері права, та ситуації відповідного професійного спілкування. Через свою різносторонність юридичний дискурс характеризується широким спектром лексики, котру використовують його учасники: від вузькоспеціалізованих термінів до загальновживаних слів зі специфічним смисловим і стилістичним навантаженням і навіть жаргону.

Звертаємо увагу на думку данської мовознавиці Анни Тросборг, яка наголошує на багатосторонності юридичного дискурсу: правнича мова (*legal language*) включає в себе мову права/закону (*language of the law*),

мову судових засідань (*language used in the courtroom*), мову правничої літератури (*language of legal textbooks*) та мову професійного спілкування з формальними та неформальними елементами [7, с. 3]. Професор комунікацій юридичного факультету Міддлсекського університету Алан Дюрант і професорка лінгвістики Дженні Ліунг поділяють лексику правничої мови на чотири категорії: 1) терміни; 2) юридичні омоніми (слова, які на додачу до юридичного значення мають і інші значення); 3) контекстуально юридичні терміни (мають ознаки термінів у визначених контекстах); 4) загальновживана лексика, яка набуває специфічного значення в юридичному дискурсі [5, с. 58–59]. Лексичне багатство юридичного тексту змушує перекладача використовувати цілу палітру підходів до перекладу одиниць тексту.

Акти ЄС відображають мову права/закону й охоплюють ту лексику (зокрема термінологію, але й не тільки), яку правотворець використовує для регулювання суспільних відносин. Тому перекладаючи загальновживану лексику в юридичному тексті, перекладач повинен пам'ятати про те, що акт ЄС спрямований на створення правил поведінки суб'єктів правовідносин. Це й визначає комунікативну спрямованість тексту та, як наслідок, повинно впливати на перекладацькі рішення, зокрема в контексті підбору українськомовних відповідників

Як правило, українські перекладачі актів ЄС не мають значних труднощів з перекладом термінології (типи 1–3 відповідно до вище наведеної класифікації лексики юридичних текстів): *administrative decision* – адміністративне рішення, *appropriations* – асигнування, *authorities* – органи, *financial penalties* – фінансові санкції, *fraud* – шахрайство, *harmonisation* – гармонізація, *on-the-spot inspections* – виїзні інспектування, *recovery of the amounts* – стягнення сум тощо (тут і далі – приклади з українськомовного перекладу Регламенту 2019/515 [4]). Варто також звернути увагу на те, що перекладачі повинні добре володіти юридичною термінологією мови перекладу та вміти підбирати такі варіанти перекладу, які найкраще відповідають законам терміносистеми мови. Чудовими прикладами обізнаності в юридичній терміносистемі є такий переклад: *economic operator* – суб'єкт господарювання, *businesses* – суб'єкти підприємницької діяльності (відповідають термінології українського цивільного права), *public morality and public security* – суспільна мораль і громадська безпека (відповідає термінології українського кримінального права).

Певні труднощі, однак, можуть викликати лексеми другої та четвертої групи.

Так, англомовний термін *packaging* позначає як тару (*пакування*), так і дію з поміщення товару в тару (*пакування*). На підставі цілісного аналізу всієї норми права перекладач дійшов до правильного висновку про те, що варто використати *пакування*. Водночас незрозумілими є наміри перекладача, коли *recycling* було передано як *рециклінг*, а не *переробка*, *summary of the arguments* як *резюме аргументації*, а не *короткий виклад аргументів*, а *contact details* як *контактні деталі*, а не *контактні дані* (усталений штамп). Помилку було допущено, коли *on grounds related to the competence of that body* було перекладено як *з причин, пов'язаних із компетентністю такого органу*, а не *пов'язаних з компетенцією такого органу* (*компетентність* означає досвід, обізнаність, знання, тоді як *компетенція* – сукупність юридично установлених повноважень, прав і обов'язків конкретного органу чи посадової особи; і хоча СУМ-11 визначає ці слова майже синонімами, однак у сучасному юридичному дискурсі їх розрізняють як різні лексеми).

Використана в перекладі Регламенту 2019/515 загальноновживана лексика викликає ще більше питань. Так, *modifies goods* було перекладено досить буквально як *модифікує товари*, хоча доречнішим було б вжити більш загальну лексему — *визмінює*, позаяк лексема *модифікувати* має радше технічний характер. Надто буквальний переклад також наявний і в цьому прикладі: *financing of activities in support of this Regulation* – *фінансування діяльності, пов'язані з підтримкою цього Регламенту* (краще – *фінансування діяльності, спрямованої на виконання цього Регламенту*). В оригінальному тексті в ролі терміну було використано словосполучення *to make available*, яке було перекладено як *надавати [товари]*, хоча семантика дієслова *надавати* досить широка та потребує конкретизації шляхом зазначення того, кому щось надають, і/або мети, з якою це здійснюють. На мій погляд, доречніше було б перекласти цю словосполуку як *розміщувати на ринку*, оскільки таке формулювання використовують в українських законодавчих текстах і воно не викликає враження семантичної неповноти відповідної норми. Також проблематичною є передача *conditions for keeping goods on that market*, оскільки лексема *keep* має досить широке значення. У перекладі використано *утримання товарів*, однак краще було б передати цю словосполуку як *збереження товарів на ринку*, оскільки йдеться про продовження реалізації товару на ринку.

Як уже було зазначено вище, переклад термінів потребує вміння проводити аналогії між терміносистемами: так, *voluntary declaration* варто було б перекласти не як *необов'язкова декларація*, а як

добровільна декларація (за аналогією до, приміром, добровільної реєстрації платників податків).

Крім того, потрібно пам'ятати про термінологічну єдність і послідовність, яку було порушено в такій парі термінів: *awareness raising programmes* – програм з підвищення рівня обізнаності, *awareness-raising campaigns* – інформаційні кампанії (краще було б використати всюди *інформаційний* для передачі *awareness raising/awareness-raising*). Разом з тим одна та сама лексема може мати різний переклад залежно від контексту та типу суб'єкта, якого вона стосується: пор. *'importer' means any natural or legal person established within the Union (established* перекладено як *має осідок* – неординарне рішення перекладача використати рідко вживану, проте питомо українську лексему, що, на мій погляд, похвально), *in the territory in which the Product Contact Point is established (established* перекладено як *заснований*, хоча тут йдеться про територію, на яку поширюються повноваження відповідного пункту).

Тож, варто підсумувати, що лексичні труднощі юридичного перекладу полягають не лише в проблемах передачі складної термінології, але й у передачі загальновживаної лексики, котра може мати специфічне смислове навантаження в юридичному дискурсі або служити для логічно-мовного конструювання норм права. Подібного аналізу потребують і інші перекладені українською мовою акти ЄС для узагальнення практики їхнього перекладу та формування відповідних рекомендацій для перекладачів.

Література

1. Викладачі кафедри теорії та практики перекладу англійської мови Навчально-наукового інституту філології у співпраці з колегами з інших ЗВО та за підтримки Європейських партнерів створили перший в Україні двомовний посібник із перекладу актів права ЄС українською мовою. *ННІ філології КНУ ім. Т. Шевченка*. 16.08.2024 р. URL : <https://philology.knu.ua/the-teachers-of-the-department-of-theory-and-practice-of-english-language-translation-of-the-educational-and-scientific-institute-of-philology-in-cooperation-with-colleagues-from-other-higher-educati/> (дата доступу: 28.09.2025).

2. Дуднік Г. С., Оришич Д. Л. Проблеми перекладу юридичної лексики й термінології. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2019. № 43, Том 5. С. 56–58. DOI : doi.org/10.32841/2409-1154.2019.43.5.15.

3. Про затвердження Порядку здійснення перекладу на українську мову актів Європейського Союзу *acquis communautaire* та на англійську

мову актів законодавства України, пов'язаних з виконанням зобов'язань України у сфері європейської інтеграції: Постанова Кабінету Міністрів України від 2 травня 2023 р. № 451. *Верховна Рада України: законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/451-2023-%D0%BF> (дата доступу: 28.09.2025).

4. Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2019/515 від 19 березня 2019 року про взаємне визнання товарів, що їх законно реалізують в іншій державі-члені, та про скасування Регламенту (ЄС) № 764/2008. *Верховна Рада України: законодавство України*. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_018-19 (дата доступу: 28.09.2025).

5. Durant A., Leung J. H. C. *Linguistic Features of Legal Language. Language and Law: a resource book for students*. London : Routledge, 2016. С. 54–60. DOI : doi.org/10.4324/9781315436258-13.

6. Regulation (EU) 2019/515 of the European Parliament and of the Council of 19 March 2019 on the mutual recognition of goods lawfully marketed in another Member State and repealing Regulation (EC) No 764/2008. *EUR-Lex*. URL : <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2019/515/oj/eng> (дата доступу: 28.09.2025).

7. Trosborg A. The Performance of Legal Discourse. *HERMES – Journal of Language and Communication in Business*. 1992. № 5(9). С. 9–18. DOI : doi.org/10.7146/hjlc.v5i9.21503.